

ODGAJAJMO S DON BOSCOVIM SRCEM

PASCUAL CHÁVEZ VILLANUEVA

Via della Pisana, 1111
Cas. post. 18333
00163 Roma-Bravetta, Italija

Primljeno:
16. 1. 2008.

Izlaganje sa
znanstvenog
skupa

UDK 271.789.1:37
371.4 Bosco

Sažetak

Don Bosco svojim životnim primjerom kao odgajatelj pokazuje kako je uspješan odgoj ujedno i kvalitetan odgoj. On je svugdje i na svakom mjestu bio odgajatelj. Za dobar odgoj potrebni su: dobar odgajatelj, dobro odgojno ozračje, dobar odgojni program i dobro odgojno iskustvo. Don Boscovu mjerilo u odgoju je razvoj pozitivnog poticaja odnosno pozitivne želje koji postoje u svakom mladom čovjeku. To uključuje i povezanost s kulturnom baštinom i ponudu iskustva vjere. Odgajnika se uključuje u društvenu stvarnost i pomaže mu se da postane aktivan i koristan radnik, suodgovoran za zajedničko dobro i angažiran za miroljubiv život. Bolna točka današnjeg odgoja je komunikacija. Dobar odgajatelj, uči don Bosco, prihvaća mlade takve kakvi jesu. To pokazuje i time što ima vremena za njih i radostan je kad može biti s njima. Ima povjerenja u njihove sposobnosti, podnosi ono što je prolazno i oprašta ono što je nenamjerno. Stalno je među odgajanicima, ljubazan je, zna kada i kako pokazati autoritet, izravan je i jasan u govoru, dobro zna vrijeme u kojemu živi. Sjeća se don Boscovih riječi: »Mladi moraju osjetiti da ih se voli.« Ide k mladima, djeluje preventivno, pronalazi kreativne prijedloge za aktivnosti u slobodno vrijeme. Salezijanski odgojni sustav dokazuje kako je odgajatelj ujedno i evangelizator. Ključne riječi: salezijanski odgojni sustav, don Bosco odgajatelj

Draga braćo i sestre, članovi Salezijanske obitelji, dragi prijatelji sudionici Dana duhovnosti Salezijanske obitelji,

Drago mi je što mogu podijeliti s vama nekoliko misli o salezijanskom odgoju, svjestan da se, kao što je 31. siječnja 1988. pisao Ivan Pavao Drugi, »stanje mladih u svijetu danas (...) mnogo izmijenilo i očituje raznolike prilike i vidove, kao što to dobro znaju odgojitelji i pastiri. Ipak, i danas se postavljaju ona ista pitanja koja je svećenik Ivan Bosco razmatrao od početka svoga služenja, željan da shvati i

odlučan da djeluje. *Tko su mladi? Što žele? Čemu teže? Što trebaju?*¹

1. DON BOSCO, SVETI ODGAJATELJ

Naravno, želim li govoriti o salezijanskom odgoju, trebam prije svega govoriti o don Boscu, koji »svoju osobnu svetost

¹ IVAN PAVAO DRUGI, *Otac i učitelj mladeži*. Pismo »Iuvenum Patris« Ivana Pavla II don Egidiju Viganòu, vrhovnom poglavaru Družbe svetoga Franje Saleškoga prigodom stogodišnjice smrti svetoga Ivana Bosca, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1988, br. 6.

ostvaruje pomoću odgojnog zalaganja koje živi revno i s apostolskim srcem, a istovremeno zna ukazati na svetost kao na stvarni cilj svoje pedagogije².

Don Bosco ostvaruje svetost upravo zato što je sveti odgajatelj. Pio XI nije se ustručavao nazvati ga »*educator princeps*«.

Sretna kombinacija osobnih darova i okolnosti doveli su don Bosca do toga da je postao otac, učitelj i prijatelj mladeži, kako ga je nazvao Ivan Pavao Drugi. Imao je prirodni talent za približavanje mladima i pridobivanje njihovoga povjerenja, svećeničku službu zahvaljujući kojoj je duboko upoznao ljudsko srce i stekao iskustvo djelotvornosti milosti u razvoju mladoga čovjeka, praktičan duh koji je bio sposoban da ostvari početna nadahnuća do punog razvitka.

U korijenu svega je poziv: za don Bosca je služenje mladima bilo velikodušni odgovor na Gospodinov poziv. Izvorne crte njegovoga lika odražava povezanost svetosti i odgoja s obzirom na dužnosti, askezu i izričaj ljubavi. On je sveti odgajatelj i odgajatelj svetaca.

Iz toga spoja nastaje »sustav«, tj. skup nadahnuća i djelovanja koji s može izložiti u stručnoj raspravi, ispričati na filmu, opjevati u pjesmi i predstaviti u mjuziklu: riječ je o nečemu što je suradnike ispunjalo oduševljenjem, a mlade zanosnim razmišljanjem.

Taj su sustav prihvatili njegovi učenici, za koje je odgoj ujedno i zvanje. Oni su ga prenijeli u različita kulturalna okruženja i oživotvorili u raznim odgojnim prijedlozima, sukladno situaciji mladih kojima je to djelovanje bilo namijenjeno.

Promatramo li don Boscov život ili povijest neke od njegovih ustanova, gotovo se samo od sebe postavlja pitanje: a kakvo je stanje danas?

Koliko su njegove ideje aktualne i prihvatljive još i danas? Koliko njegova praktična rješenja mogu pomoći nama da rije-

šimo za nas nepremostive poteškoće kao što su međugeneracijski dijalog, mogućnost komuniciranja vrednota, prenošenje viđenja stvarnosti i slično?

Neću se zaustaviti na nabranjanju razlika između vremena u kojemu je živio don Bosco i onoga u kojemu živimo mi danas. One zasigurno postoje na svim područjima i nisu zanemarive. Primjećujemo ih kad promatramo stanje mladih, obitelji, običaja, način poimanja odgoja, društveno područje, prakticiranje vjere. Ako je već prilično teško shvatiti iskustvo prošlosti, još ga je teže praktično odjelotvoriti u potpuno drugačijem okruženju.

Ipak smo uvjereni da je »ono što se dogodilo s don Boscom milosni trenutak pun pozitivnih mogućnosti. Uvjereni smo da to iskustvo sadrži nadahnuća koja roditelji i odgajatelji mogu tumačiti u sadašnjosti. To su znakoviti poticaji na daljnji rast, klice koje čekaju da iskljaju.«³

Odgoj, posebice odgoj dječaka koji su u nepovoljnoj situaciji, nije toliko problem stručnog zanimanja i kvalifikacije koliko, mnogo više i ponajprije, pitanje poziva. Don Bosco je bio karizmatik i krčitelj novih puteva. Nadvisio je zakonske okolnosti i praksu.

Sve ono što je povezano s njegovim imenom, stvorio je potaknut izoštranim društvenim smislom, zahvaljujući osobnoj poduzetnosti. Ni danas potrebe vjerojatno nisu drugačije: valja oploditi snage koje su na raspolaganju te poticati i podržavati zvanja i projekte kojima je svrha služenje.

Djelotvornost odgoja je u njegovoj kvaliteti, počevši od kvalitete odgajatelja, odgojnog ozračja, programa i odgojnog isku-

² Isto, br. 5.

³ Usp. P. BRAIDO, *Prevenire non reprimere. Il sistema educativo di don Bosco*, LAS, Roma, 1999, str. 391.

stva. Složenost društva, mnogostrukost viđenja i poruka koje nam se nude, odvojenost raznih područja u kojima se odvija život, odražavaju se kao određene težnje i rizici i na području odgoja. Jedan je od njih rascjepkanost ponude i način na koji se ona prima. Drugi je rizik izbor koji je sukladan pojedinačnom izboru: subjektivizam. Neobaveznost je s područja trgovine prešla u područje života. Svima su poznate suprotnosti koje je teško međusobno izmiriti: osobni profit i solidarnost, ljubav i seksualnost, svjetonazori i osjećaj za Boga, poplava informacija i poteškoća njihovoga vrednovanja, prava i dužnosti, sloboda i savjest. Očito je da milost jedinstva u srcu odgajatelja i njegova vlastita svetost uvelike doprinose nadilaženju tih i drugih napetosti na odgojnom području.

2. DON BOSCOVO DUHOVNO I ODGOJNO ISKUSTVO

Za don Bosca odgajati uključuje skup postupaka koji se temelje na uvjerenjima razuma i vjere koji upravljaju pedagoškim djelovanjem. U središtu njegovoga viđenja je »pastoralna ljubav«. Ona je sklona ljubiti mladića bez obzira na stanje u kojem se nalazi, kako bi ga dovela do punine ljudskosti koja se objavila u Kristu te mu dala svijest i mogućnost da živi kao pošten građanin i Božje dijete.⁴

Don Boscovo je načelo bilo razvijati ono što mladić nosi u sebi kao pozitivan poticaj ili želju, dovodeći ga u kontakt i s kulturalnom baštinom koja se sastoji od viđenja, običaja, vjerovanja; ponuditi mu mogućnost dubokog iskustva vjere; uključiti ga u društvenu stvarnost koje će se osjećati aktivnim i korisnim članom po radu, suodgovornosti u zajedničkom dobru i angažmanu za miroljubiv suživot.

On je to izrazio pomoću jednostavnih formula, koje je mladi čovjek mogao shva-

titi i prihvatiti: dobri kršćani i poštenu građani, mudrost, zdravlje i svetost, razum i vjera. Kako ne bi zapao u utopijski maksimalizam, započinjao je odande odakle je bilo moguće, u skladu sa stanjem mladića i s mogućnostima odgajatelja. U njegovom oratoriju mladići su se igrali osjećajući da su ondje prihvaćeni. Uspostavljali su prijateljske odnose, bili poučavani u vjeri i opismenjivani, učili su raditi i vladati se u skladu s pravilima građanskog ponašanja, ali se razmišljalo i o pravu zanatlija na rad te ga se nastojalo poboljšati.

Danas može postojati poučavanje koje ne vodi računa o životnim problemima. Mladi se vrlo često žale na to. Postoji strukovna priprava koja ne sadrži etičku ili kulturalnu dimenziju. Postoji ljudski odgoj koji se zadovoljava neposrednim, a ne obazire se na životna pitanja.

Ako su život i društvo postali složeni, jednodimenzionalni čovjek bez karte i bez kompasa izgubit će se ili će postati ovisnik. Formiranje razuma, savjesti i srca danas je potrebno više nego ikada.

Međutim, *bolna točka* današnjeg odgoja je komunikacija: među naraštajima – zbog brzine promjena, među osobama – zbog usporavanja odnosa, među ustanovama i njihovim naslovniciima – zbog različita poimanja odgovarajućih ciljeva. Kaže se da je komunikacija zbrkana, da u njoj postoje smetnje i da je izložena dvosmislenosti zbog prevelike buke, zbog goleme količine poruka, zbog nedovoljne usklađenosti između pošiljatelja i primatelja. Rezultat svega je neshvaćanje, tišina, ograničeno i selektivno slušanje, preskakanje, nenasilni savezi radi postizanja većega mira, puštanje da stvari budu onakve kakve jesu. Zbog svega toga nije lako savjetovati

⁴ Usp. IVAN PAVAO DRUGI, *Otac i učitelj mladeži*, br. 9.

kakve stavove zauzeti, kakvo ponašanje preporučiti, koje vrednote prenositi.

I tu su se stvari nemalo promijenile od don Boscova vremena. Pa ipak, don Bosco nam je ostavio smjernice koje su jednostavne a uspješne ako pronađemo način za njihovo odjelotvorenje. Jedna od takvih smjernica je: »Volite mlade«. »Više se postiže ljubaznim pogledom«, kaže don Bosco, »i riječju ohrabrenja negoli mnogim prigovorima.«

Voljeti mlade znači prihvatiti ih on takvima kakvi oni uistinu jesu, potrošiti vrijeme na njih, očitovati želju i veselje da se s njima podijele njihove radosti i interesi, pokazati povjerenje u njihove sposobnosti, pa i podnositi ono što je prolazno i prigodno, a tiho oprostiti ono što je nenamjerno, što je plod spontanosti ili nezrelosti.

Postoji pojam koji se danas rijetko upotrebljava, a koji salezijanci ljubomorno čuvaju jer utjelovljuje »*don Boscovo srce*« i ukratko izriče ono što je don Bosco usvojio i savjetovao u odgojnom odnosu. To je riječ *ljubaznost*. Njezin je izvor ljubav kako je predstavlja evanđelje, po kojoj odgajatelj uočava Božji projekt u životu svakog mladića te mu pomaže da ga postane svjestan i da ga ostvari s onom istom osloboditeljskom i velikodušnom ljubavlju s kojom ga je Bog zamislio.

To rađa čuvstvom koje se očituje po mjeri dječaka, posebice onoga najsiromašnijega: to je pristup pun povjerenja, prvi korak i prva riječ, poštovanje iskazano pomoću shvatljivih kretnji koje potiču na povjerenje, udahnjuju unutarnju sigurnost, predlažu i podržavaju napor oko nadilaženja i želju za angažmanom.

Tako, ne bez poteškoća, dozrijeva odnos na koji valja skrenuti pozornost kad se nastoje »prevesti« don Boscove ideje u naše okruženje. To je odnos obilježen prijateljsvom koje raste sve do očinstva.

Prijateljstvo se povećava pomoću stvaranja obiteljskog ozračja i njime se hrani. Sa svoje strane izaziva povjerenje. Povjerenje je sve u odgoju, jer je jedino u trenutku u kojemu nam mladi čovjek povjerala svoje tajne moguće uzajamno djelovati, jedino kad nam otvori vrata srca možemo mu prenositi vrednote, plemenite osjećaje, visoke ideale.

Prijateljstvo se očituje na vrlo konkretan način – kroz nazočnost (asistenciju). Uzaludno je htjeti odgonetnuti značenje salezijanske nazočnosti iz značenja koje rječnik ili današnji govor pridaju toj riječi.

Riječ je o pojmu koji je utemeljen na iskustvu i ispunjen izvornim značenjima i primjenama. Uključuje želju da se bude s mladima: »Tu s vama mi je dobro.« Istovremeno, to znači fizičko prisustvo ondje gdje se mladi zabavljaju, uzajamno djeluju ili stvaraju projekte; to je moralna snaga pomoću sposobnosti shvaćanja, ohrabrenja i novog buđenja. To je i usmjeravanje i savjetovanje prema potrebama svakog pojedinaca.

Nazočnost poprima razinu odgojnog očinstva koje je više od prijateljstva. To je čuvstvena i mjerodavna odgovornost koja vodi i životno poučava te zahtijeva stegu i angažman. To je ljubav i vjerodostojnost.

Očituje se posebice tako što se »zna progovoriti srcu« na osoban način, jer se raspravlja o pitanjima koja toga trenutka obuzimaju mlade, podsjeća se na važnost događaja dodirujući savjest, dubinu.

To ne znači govoriti mnogo, nego izravno. Nije to uzbuđen, nego jasan govor. U don Boscovoj pedagogiji postoje dva primjera govora: govor za »laku noć« i osobna riječ koju bi izgovarao u neformalnim trenucima za vrijeme rekreacije. To su dva trenutka ispunjena emotivnošću. Riječ je o trenucima koji se uvijek odnose na konkretne i neposredne događaje i prenose svakodnevnu mudrost kako bi se s njima

sučelilo. Ukratko, pomažu živjeti i uče umijeću življenja.

Upravo stoga je don Bosco postigao osobnu svetost kao odgajatelj. Stoga je uspio odgojiti svete dječake, kao što je bio Dominik Savio. Stoga su svetost i odgoj međusobno povezani. Stoga je za odgajatelja odgojni čin ujedno i duhovno iskustvo.

3. DON BOSCOV ODGOJNI SUSTAV

Jean Duvallet je jednom rekao salezijancima: »Vi imate brojne ustanove, zavode i kuće, ali imate samo jedno blago, a to je don Boscova pedagogija. Sve drugo možete izložiti opasnosti, ali sačuvajte tu pedagogiju... Gospodin vam je povjerio pedagogiju u kojoj pobjeđuje poštivanje mladog čovjeka, njegove veličine i slabosti, njegovog dostojanstva Božjega djeteta. Čuvajte je, obnavljajte, pomladite, obogatite modernim otkrićima, prilagodite svojim dječacima, koji su izmučeni do te mjere kako to don Bosco nikad nije vidio.«⁵

Kakav je taj izvorni odgojni sustav? Ivan Pavao Drugi nas je podsjetio da don Boscova odgojna praksa »na određen način predstavlja srž njegove odgojne mudrosti i tvori onu proročku poruku koju je on ostavio svojim i cijeloj Crkvi«.⁶ Evangelizacija i odgoj djeluju, u sklopu preventivnog sustava, u intimnoj i skladnoj obostranosti. Don Boscova je praksa pedagoško-pastoralno umijeće, jer je on goruću ljubav pretvorio u svoje svećeničko služenje u konkretnom projektu odgoja mladih u vjeri. Pedagogija je umijeće koje zahtijeva talent, kao što je to govorio »genij srca« kakav je bio don Bosco. Nije riječ o statičnim ili magičnim formulama, nego o skupu uvjeta koji nekoga čine sposobnim za odgojno očinstvo i majčinstvo. Prvi od tih uvjeta je poznavati vlastito vrijeme i znati mu se prilagoditi. Nakon toga dolaze drugi, među koje valja ubrojiti:

3.1. Kreativnost umjetnika

To je umijeće potrebno radi povezivanja pastoralnog poriva i odgojnog razumijevanja, koji su međusobno blisko povezani pomoću milosti jedinstva. Riječ je o obliku apostolske revnosti koja se osjeća pozvanom na djelovanje potaknuta aktualnim ozračjem sekularizacije (zbog čega se i odgoj vrlo često ideologizira). Metodološko načelo koje don Bosca potiče da djeluje poput pravog umjetnika jest njegov stav ljubavnosti: izgraditi povjerenje, obiteljski duh i prijateljstvo pomoću zahtjevnih askeze »učiniti da te ljube«. Preventivni sustav ima mnoge karizmatičke oznake; stoga je on »poziv koji je i zvanje« te uključuje mistiku pastoralne ljubavi (revnost proizlazi iz »Daj mi duše«) i askezu »učiniti da te ljube« (»Nije dovoljno voljeti mlade. Oni moraju osjetiti da ih se voli.«), što ne znači ni predati se ni odustati, a niti popustiti onomu što nije dobro.

3.2. Solidarnost s mladima

Učinimo prvi korak, »pođimo k mladima, to je prvi i temeljni odgojni zahtjev«⁷, koji se ostvaruje u suživotu kao izričaj djelatne i učinkovite solidarnosti. Mladi je čovjek aktivan subjekt u odgojnoj praksi i mora se stvarno osjetiti uključenim kao glavni lik u djelu koje se želi ostvariti. Bez njegove slobodne suradnje ne postiže se ništa. To je don Boscovo iskustvo s njegovim dječacima. On nije djelovao odgojno ih osvajajući, nego je s njima dijelio suodgovornost. Takva odgojna solidarnost danas je potrebna više nego ikada, jer obitelj, ško-

⁵ *Il sistema educativo di don Bosco tra pedagogia antica e nuova*. Atti del Convegno Europeo Salesiano sul sistema educativo di Don Bosco, LDC, Torino, 1974, str. 314.

⁶ IVAN PAVAO DRUGI, *Otac i učitelj mladeži*, br. 8.

⁷ *Isto*, br. 14.

la, župa i društvo nisu uvijek sukladni formativnim čimbenicima mladoga čovjeka.

3.3. Pogleda upravljenog u novoga čovjeka

Cilj koji sebi postavlja salezijanski odgoj jest suobličenje svakoga mladog čovjeka s novim Čovjekom (Kristom). Laiciistički odgoj to očito ne uzima u obzir. To je načelo plod naših uvjerenja. Za salezijanskog odgajatelja, Krist je najbolja vijest koja se može dati mladom čovjeku. Krist je punina objave: on nam objavljuje kakav je Bog i predstavlja nam ga kao Oca; otkriva nam našu najdublju narav i kaže nam da smo u Kristu sinovi toga Boga-Oca. Ne postoji veće dostojanstvo niti bolja vijest koja se može prenositi. Stoga Krist za salezijanca nije jedan od mogućih izbora među drugima, nego punina života koju treba priopćavati. Jedino je On put, istina i život. Događaj Krista nije jednostavno izričaj religiozne formulacije, nego objektivna činjenica ljudske povijesti. Svakoj osobi potreban je Krist i k njemu ona teži, premda to i ne zna. Ta je težnja bitna za ljudsku narav, jer je čovjek objektivno stvoren u nadnaravnome redu, u kojemu je »projekt čovjek« zamišljen u vidu otajstva Kristova. Nezdravo traženje djelotvornosti i religijski relativizam nauštrb us osobnosti mladih.

3.4. Posredstvom preventivnog nastojanja

Preventivno djelovanje je umijeće pozitivnog odgajanja, pri čemu se na privlačan način predlaže ono što je dobro. To je umijeće kojim se postiže da mladi rastu iznutra, po unutarnjoj slobodi nadilazeći izvanjske formalizme. Riječ je o umijeću pridobivanja srdaca kako bi radosno hodili čineći dobro, ispravljajući zastranjenja i pripremajući se za budućnost. Riječ je o

tome da se dođe do jezgre u kojoj se oblikuju i ukorjenjuju ponašanja.

3.5. Ujedinjujući u istoj zruci svjetla razum i vjeru

Don Boscova »*posebna odgojna metoda*»⁸ uvijek se predstavlja s tri stožerne vrednote, a to su razum, vjera i ljubaznost. Riječ je o tri stožera koji su u »zajedničkoj« napetosti, a ne svaki za sebe. Nisu to jednostavne ljudske (horizontalizam), pa ni religiozne (spiritualizam) vrednote; nisu to ni samo vrednote ljubaznosti (sentimentalizam), nego sva tri stožera zajedno, u ozračju dobrote, rada, veselja i iskrenosti, što osigurava funkcioniranje milosti jedinstva u odgojnom djelovanju.⁹ Očito je da praksa preventivnog sustava za odgajatelja postaje vrlo zahtjevna duhovnost. Ne može se prakticirati bez dokazane pastoralne ljubavi, bez istinskog nastojanja na potpunom predanju u spasenju duša. Govorimo o pedagoškoj svetosti, o privlačnoj ali dubokoj svetosti, o svetosti koja se poistovjećuje s veseljem, ali se postiže na temelju služenja mladima žrtvovanjem, radom i umjerenošću (»coetera tolle«).

3.6. Kreativnan angažman u slobodnom vremenu mladih

23. opći sabor Salezijanske družbe potvrđuje da je »iskustvo grupe temeljni element salezijanske pedagoške tradicije«¹⁰. U Chieriju je mladi Ivan Bosco utemeljio Društvo veselja. Dominik Savio je osnovao Družbicu Bezgrešne. Mihael Magone je bio član Družbice Presvetog Oltarskog Sakramenta... Pomoću udruženja dolazi se u sredine i do svake osobe u vlastitoj

⁸ Usp. *Konstitucije SDB* br. 38 i 39.

⁹ Usp. E. VIGANÒ, *Interioridad apostolica*, str. 74.

¹⁰ *Odgajati mlade u vjeri*. Dokumenti 23. općeg sabora Družbe sv. Franje Saleškoga, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1992, br. 274.

skupini. Naravno, uvijek treba biti spreman ponuditi kompetentnu osobnu pratnju, posebice animatorima i onima koji su odgovorni.

3.7. *Prema životnom realizmu*

Jedno od obilježja don Boscove pedagogije je njezin praktični vid – htjeti osposobiti mlade za društveni i crkveni život; pomoći im da pronađu mjesto koje im pripada u Crkvi i u društvu (dimenzija poziva). U tu svrhu nisu dostatne teorije. Uz formiranje uma i srca valja pridodati i sposobnosti za djelovanje i uspostavljanje međusobnih odnosa: duh inicijative, uslužnost i umješnost, tj. prihvaćanje realizma postojanja sa smislom za ozbiljnost i suradnju.

4. ODGOJNO-PASTORALNO SLUŽENJE SALEZIJANACA

»Od odgajatelja se traži ozbiljnost u vlastitom radu i mentalna budnost. On mora biti svjestan svih struja koje utječu na mlade i mora im pomoći da prosuđuju i biraju. (...) Nije dovoljno znati, treba moći prenijeti. Nije dovoljno prenijeti, treba prenositi sebe. Tko prenosi neku spoznaju, a ne daje sebe, poučava, ali ne odgaja. (...) Treba ljubiti ono što komuniciramo i onoga komu komuniciramo.«¹¹

Više od djela zanimaju nas osobe kojima smo poslani i kojima moramo dati valjane odgovore s odgojnog i pastoralnog gledišta. Za don Bosca, »mladi su bili njegovu gospodari« koje je trebalo upoznati i spasiti. Stoga je za odgajatelja formacija prvi zahtjev njegovoga zvanja i njegovoga poslanja, jer treba »biti u formi« – s odgojnog, religioznog i pastoralnog gledišta – s obzirom na bilo koju situaciju u kojoj se mladi mogu naći. Kako bi odgojno služenje koje se nudi bilo kvalitetno, valja investirati u osobe, u resurse i vrijeme u

formiranju djelatnika; treba formirati ne samo um i razum nego i srce, koje treba uvijek imati pozitivan stav prema izazovima koje kultura i odgoj mladih neprekidno postavljaju. Stoga, kao salezijanski odgajatelji, trebamo vrednovati naš odgojni poziv i odgojnu činjenicu u svem njezinom dostojanstvu, što znači pomoći mladima da razviju sve svoje dimenzije, sve do toga da postanu osobe. Treba biti stvarno »u formi« kako bi se »odgojnoj problematici« pristupilo kao izazovu našim profesionalnim sposobnostima, a ne kao izgovoru koji nas koči i potiče na odricanje od naših odgojnih zadataka. »Kakvoća« svakodnevnoga života treba biti veoma važna platforma formacije.

Za onoga tko je odgajatelj po zvanju, odgojni je čin »veoma vrijedno mjesto susreta s Bogom«¹². Prema tome, nije riječ o nečemu sporednom u njegovu životu. Biti s mladima je duhovni prostor i pastoralno središte života odgajatelja prema don Boscovu srcu. Ako se to središte jedinstva rascijepi, otvara se prostor protagonizmu, aktivizmu i idejama koji su prikriveno iskušenje za odgojne ustanove. Pastoralna je ljubav pokretač odgojne duhovnosti koja je plod nastojanja, predanosti, razmišljanja, proučavanja, traženja te neprekidne i budne skrbi. Ukorijenjena je u jedinstvu s Bogom (»kao da Nevidljivoga vidi«), pretvara se u molitvu i djelovanje, u mistiku i askezu. Tako služi za posvećenje ne samo odgajatelja nego i samih mladih.

Može se ustvrditi i više. Posvećenje je dar koji dolazi od mladih, jer ih Bog voli i ima određeni projekt (»san«) za svakoga od njih. Isus želi s njima dijeliti svoj život

¹¹ J. E. VECCHI, *Salezijanska duhovnost*. Temeljne teme, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2002, str. 152-153 passim.

¹² Usp. *Odgajati mlade u vjeri*, br. 95.

i darovati im Duha Svetoga, a Duh Sveti je prisutan u njima kako bi izgradio ljudsku i kršćansku zajednicu. Odgajatelji i mladi susreću se na istom putu svetosti. Stoga se u kreativnosti treba prihvatiti izazov da se, pomoću odgoja, bude misionar današnjih mladih. Tako služenje koje nudi salezijanski odgoj postaje kompletno i cjelovito jer vodi računa o svemu i o svakoj pojedinoj dimenziji osobe, tražeći sveukupno dobro za mladog čovjeka »ovdje i u vječnosti«, kako bi postao pošten građanin i dobar kršćanin, kao što kaže trostruki izričaj: zdravlje, mudrost i svetost.

To odgojno služenje nije namijenjeno samo »povlaštenima«, probranim ili izabranim mladima. Nije riječ ni o služenju koje bi vrijedilo samo za centre javne skrbi ili za mlade u poteškoćama. To je odgojno služenje koje se nudi svima i vrijedi za sve. Zamišljeno je za mase i za svakoga posebice, za bilo koje okruženje i bilo koju odgojnu situaciju, budući da načela i tehnike kojima se služi mogu prakticirati opći i redoviti odgajatelji, koji – to da – imaju duboku kršćansku osobnost i obdareni su velikom pastoralnom ljubavlju prema odgajanicima.

Don Bosco, koji je bio praktičan više nego itko drugi, znao je da se kvaliteta svake odgojne metode mjeri po sposobnosti da se motiviraju obeshrabreni, povrate oni koji su se već predali, da se društvu, kao pošteni i kompetentni stručnjaci, ponude oni dječaci koje je okupljao na ulicama i trgovima, a koji su bili izloženi svim opasnostima koje su svojstvene velikim gradovima. Don Boscova metoda pripravlja ljude za duboko ljudski život pomoću zvanja koje je korisno i za pojedinu osobu i za društvo. Sve je to podvrgnuto »jednome potrebnome« iz Evanđelja: slavi Božjoj i cjelovitom dobru mladog čovjeka.

Don Bosco je bio odgajatelj i takav je bio uvijek među svojim dječacima: na dvo-

rištu, u blagovaonici, u razredu, u radionici, u kapelici. Stoga salezijanski odgojni prijedlog nije ograničen samo na neke strukture, npr. na školu. Odgojni čin je prije svega i nadasve odnos među osobama, a on je moguć i u institucionalnim odgojnim sredinama kao i u slobodnom vremenu mladih. Duh i tijelo, pojedinac i društvo, kultura i tjelesno zdravlje: sve se uzima u obzir u tom valjanom odgojnom poimanju, koje je prilagođeno raznim sredinama (škole, župe, slobodno vrijeme, društvene platforme i rubna područja...), u svim zemljopisnim okruženjima (salezijansko djelo prisutno je na svim kontinentima), društvenim (bogatim i posebice siromašnim), religioznim (onima koji su daleki ili slabo zainteresirani, vjernicima koji prakticiraju svoju vjeru), bilo kojoj vrsti *subjekata* (mladima i odraslima, obiteljima, pučkom okruženju) i posebice svim *odgajateljima* koji iskreno teže prema objektivnom dobru mladih.

Možemo zaključiti s riječima da se salezijansko i pastoralno odgojno služenje ostvaruje u mnogostrukosti oblika, koji su prije svega određeni potrebama onih kojima se salezijanci posvećuju. Osjetljivi za znakove vremena i pozorni na zahtjeve područja i Crkve, kreativno i s postojanom fleksibilnošću stvaramo i obnavljamo naše strukture, nastojeći biti posvuda misionari mladih, nositelji evanđelja današnjim mladima. Salezijanski odgajatelj je uvijek sin don Bosca, koji je govorio da je spreman na bilo što, pa i na to da »skine kapu pred đavolom«¹³, samo da spasi dušu svojih mladih.

5. ODGAJATI EVANGELIZIRAJUĆI

»Naše odgojno i 'pastoralno' umijeće ne samo što se kod odgajatelja rađa i hrani isključivo i svakodnevno apostolskom

¹³ MB XIII, str. 415.

ljubavlju, nego i u smislu da je cjelokupni odgojni proces, sa svim svojim sadržajima i svojom metodologijom, usmjeren na kršćanski cilj spasenja i prožet njegovim svjetlom i njegovom milošću.«¹⁴

Očito je da je za don Bosca vjerska pouka bila temelj svakog odgoja. Iako je sam po sebi ograničavajući, možda je izričaj koji najbolje izražava don Boscovu misao upravo ovaj: »pošteni građani i dobri kršćani«. Drugim riječima, vrednote evanđelja i »naše svete vjere« moraju nadahnjivati i usmjeravati razvoj mladićevih mogućnosti sve dok ne postane osoba.

U kontekstu razvoja modernih društava nije jasno da odgoj i evangelizacija moraju napredovati zajedno i da osim toga trebaju obostrano utjecati jedno na drugo. »Danas se teži predstavljanju odgojnog čina pretežno u laicističkom obliku, i to ne samo u teoriji. Iako je tumačiti "stručnost odgajatelja" svodeći ih na razinu običnih nastavnika. Odgoj i evangelizacija su dva djelovanja koja su, sama po sebi, različita (...), ali jedinstvo osobe mladog čovjeka zahtijeva da ih ne razdvajamo. Nije dovoljno ni jednostavno stavljanje jednoga do drugoga, kao da je normalno da se međusobno ne poznaju.«¹⁵

Odgojno djelovanje smješta se u područje kulture i dio je zemaljskih aktivnosti. Odnosi se na proces asimiliranja složenog skupa ljudskih vrednota koje se razvijaju, s njihovim specifičnim ciljem i s bitnim opravdanjem koje se ne smije instrumentalizirati. Njegov cilj je promicanje čovjeka, tj. postignuće da adolescent stekne »umijeće življenja kao osoba«.

Riječ je o procesu koji se događa posredstvom dugog i postupnog puta rasta. »Više nego što nameće propise, nastoji da sloboda bude sve odgovornija, da razvije dinamizme osobe, oslanjajući se na njezinu savjest, autentičnost njezine ljubavi i na

njezinu društvenu dimenziju. To je istinski proces personalizacije koji treba nastojati dovesti do zrelosti u svakom subjektu.«¹⁶ Taj proces zahtijeva vrijeme i uključuje uravnoteženu stupnjevitost. To znači da se odgoj ne može svesti na jednostavnu metodologiju. Odgojna djelatnost je životno vezana uz razvoj subjekta. »To je određena vrsta očinstva i majčinstva, kao da je riječ o ljudskom su-rađanju za razvoj temeljnih vrednota, kao što su savjest, istina, sloboda, ljubav, rad, pravda, solidarnost, sudjelovanje, dostojanstvo života, opće dobro, prava osobe. Upravo zbog toga nastoji i izbjeći ono što je ponižavanje i zastranjenje, idolatrija (bogatstvo, moć, seks), marginalizacija, nasilje, egoizam itd. Nastoji pomoći mladom čovjeku da raste iznutra kako bi postao odgovoran čovjek i ponašao se kao pošten građanin. Odgajati prema tome znači sudjelovati s očinskom i majčinskom ljubavlju u rastu subjekta dok se, u tu svrhu, njeguje i suradnja s drugima: odgojni odnos naime pretpostavlja razne kolektivne postupke.«

»*Evangelizacija* je, naprotiv, sama po sebi usmjerena na prenošenje i njegovanje kršćanske vjere; pripada redu onih događaja spasenja koji proizlaze iz Božjeg prisustva u povijesti. Nastoji da ih se upozna, priopćuje ih i nastoji da ih se živi u liturgiji i u svjedočenju. Ne poistovjećuje se jednostavno s etičkim propisima, jer je transcendentna objava; ne polazi od prirode ili od kulture, nego od Boga i od njegovoga Krista.«¹⁷

Pozorno pratimo te raznolikosti. Prisjetimo se jednako tako da u svim situacijama moramo razmotriti temeljan i nužan obostrani odnos između ljudske zrelosti i

¹⁴ ACS 290, 4.3.

¹⁵ E. VIGANÒ, ACG 337, str. 12.

¹⁶ *Isto*, str. 13.

¹⁷ *Isto*.

kršćanskog rasta kako bismo mladom čovjeku za njegov (organski, jedinstven i skladan) rast stavili na raspolaganje sve prirodne i milosne darove. U svom govoru na 23. općem saboru, Ivan Pavao Drugi nam je rekao: »Dobro ste izabrali: odgoj mladih je jedno od velikih pitanja nove evangelizacije.«¹⁸ Ondašnji kardinal Ratzinger, govoreći prigodom susreta europskih provincijala, podsjetio je da su salezijanci pozvani biti »proroci odgoja«. Stoga kažemo da »evangeliziramo odgajajući i odgajamo evangelizirajući«, uvjereni da se odgoj otpočetak treba nadahnjivati evanđeljem i da evangelizacija od prvog trenutka zahtijeva prilagodbu razvojnom stanju djeteta, adolescenta, mladog čovjeka... Naš način evangelizacije teži prema formiranju zrele osobe u svakom smislu. Naš odgoj smjera otvaranju prema Bogu i vječnom čovjekovom cilju.

Da bi bio evangelizacijski, odgoj mora voditi računa o nekim elementima. To su: *prvenstvo osobe* s obzirom na druge ideološke ili institucionalne interese, *skrb za okruženje* koje mora biti bogato ljudskim i kršćanskim vrednotama, *evanđeoska karkvoća i dosljednost* kulturalnog prijedloga koji se nudi pomoću programa i djelatnosti, *traženje općeg dobra*, angažman u korist *potrebitih*, pitanje o *smislu* života, transcendentni smisao i *otvorenost prema Bogu*, ponuda odgojnih prijedloga koji će u mladima potaknuti želju da rastu u vlastitoj formaciji i u kršćanskom zalaganju u društvu i u korist drugih.

Kršćanski odgajatelj koji odgaja salezijanskim stilom jest onaj koji prihvaća odgojni rad promatrajući ga kao suradnju s Bogom u razvoju osobe.¹⁹

6. EVANGELIZIRATI ODGAJAJUĆI

»Don Boscov pastoral nikada se ne svodi samo na katehezu ili samo na liturgiju

nego uvijek obuhvaća sve konkretne pedagoške i kulturalne životne zadaće mladih. (...) Riječ je o onoj evanđeoskoj ljubavi koja se konkretizira (...) u oslobađanju i promicanju napuštenoga mladog čovjeka ili pak onoga koji je skrenuo s pravoga puta.«²⁰

U prethodnom poglavlju pojasnili smo kako su odgoj i evangelizacija po sebi različita djelovanja, ali u salezijanskoj praksi ne samo da se ne mogu odvajati nego se moraju upotpunjavati i međusobno obogaćivati. Ako odgoj koji mladog čovjeka otvara za Boga i za vječni čovjekov usud nije salezijanski, onda to nije ni evangelizacija koja teži formiranju osoba zrelih u svakom smislu i koja se zna prilagoditi i poštivati razvojno stanje dječaka, adolescenta, mladića.

Svima je poznato stanje europske kulture i poteškoće na koje nailazi Crkva u nastojanju oko evangeliziranja novih naraštaja.

Govoriti o religiji ili o religijama u današnjoj Europi doista je složeno. Brojkama o službenom pripadanju suprotne su osobna i društvena praksa (krštenja, vjenčanja...), dublja uvjerenja, sveukupna tipologija življenoga religioznog iskustva koje se kreće od uvjerenog i dosljednog vjernika do najradikalnijeg ateista.

Očito je da ispitivanja i statistike nemaju posljednju riječ u vezi s religioznim životom naših sunarodnjaka, ali ih se ne može zanemariti. Semafori, barem u Europi, imaju upaljeno crveno svjetlo. Posljednjih je godina objavljeno mnogo članaka i rasprava o religiji. Uglavnom su pesimistični.

Dokument koji sadrži »dnevni red« sionode o Europi u listopadu 1999. tvrdi da

¹⁸ IVAN PAVAO DRUGI, u: *Odgajati mlade u vjери*, br. 332.

¹⁹ Usp. J. E. VECCHI, *Salezijanska duhovnost*, str. 144.

²⁰ Usp. ACS 290, 4.2.

je »kulturalna prevlast marksizma zamijenjena nediferenciranim i fundamentalno agnostičkim ili nihilističkim pluralizmom. (...) Postoji velik rizik postupnog i korjenitog udaljavanja kontinenta od kršćanstva, sve do toga da se iznose hipoteze o nekoj vrsti apostazije kontinenta.«²¹

Očito je da su i vjerska praksa i vjerovanje najkrhkiji među mladima. Općenito govoreći, mladi su najudaljeniji od vjere. »Riječ je o sloju pučanstva koji je najosjetljiviji za kulturalnu modu i zasigurno najpogođeniji sekularizacijom okruženja.«²² Evangelizacija tako postaje sve teža upravo zbog sekularizacije okruženja. Postoji istinski rascjep između novih naraštaja mladih i Crkve. Vjersko neznanje i predrasude koje oni svakoga dana crpe iz određenih sredstava priopćavanja u njima podržavaju sliku Crkve kao konzervativne ustanove koja je protiv moderne kulture, posebice na području spolnog morala. Stoga svaku religioznu ponudu automatski podcjenjuju i relativiziraju.

Drama je postojeći raskid u lancu prenošenja vjere. Prirodne i tradicionalne sredine (obitelj, škola, župa) pokazuju se nedjelotvornima za prenošenje vjere. Prema tome, raste vjersko neznanje novih naraštaja.

Očito je da se među mladima nastavlja »prešutno iseljavanje izvan crkvenih zidova«. »Religiozna uvjerenja obojana su pluralizmom i sve manje slijede crkvene propise. Prema tome, polako se smanjuje razina religiozne prakse: sakramenti i molitva.«²³

Vjersko neznanje je gotovo apsolutno. Nije lako definirati sliku koju mladi imaju o Bogu, ali je kršćanski Bog zasigurno izgubio središnje mjesto u korist *medijskog boga koji vodi prema pobožanstvenjenju likova iz svijeta sporta, glazbe, filma*.

Mladi čovjek osjeća želju za slobodom i ne zaustavlja se pred crkvenim vratima. Mnogi mladi misle da je Crkva prepreka

njihovoj osobnoj slobodi. Lako je zamijetiti velik broj mladih koji se udaljuju od Crkve, izjavljuju da im je stran osjećaj grijeha i uvelike teže većoj popustljivosti i moralnom relativizmu.

U takvoj situaciji možemo se upitati: kakav odgovor nude školske i crkvene ustanove? Zašto je religiozno pitanje izbrisano iz životnog obzorja mladih?

Ivan Pavao Drugi je pozvao Crkvu na novu evangelizaciju koju treba ostvarivati s novim žarom, novom metodom i novim izričajima.

Dječak, adolescent i mladić po svojoj su naravi velikodušni i oduševljavaju se za ono za što se uistinu vrijedi zalagati. Zašto je Krist za njih prestao biti značajan?

Želi li ostati vjerna svom poslanju sveopćeg sakramenta spasenja, Crkva mora naučiti govor muškaraca i žena svakog vremena, rase i mjesta. Očito je da među ostalim problemima, Crkva ima »ozbiljan problem iskaza« koji joj ne dopušta da na prikladan način izrazi spasenje koje Krist nudi ljudima našega vremena. U krajnjem slučaju riječ je o problemu komuniciranja i inkulturacije evanđelja u društvenoj i kulturalnoj stvarnosti, o problemu odgoja u vjeri novih naraštaja.

Salezijanski odgoj polazi od konkretne situacije svake osobe, od njezina ljudskog i religioznog iskustva, od njezinih tjeskoba i strahova, od njezinih radosti i nada, pridajući uvijek, u prenošenju vjere i vrednota, posebno vrijedno mjesto iskustvu i svjedočenju. Njeguje pedagogiju uvođenja u kršćanstvo tako da Krist bude prihvaćen kao prijatelj koji nas spašava i čini djecom Božjom, a ne kao zakonodavac koji nas

²¹ Usp. »Le Monde«, 17. travnja 2003.

²² Ll. OVIEDO TORRÓ, *La religiosidad de los jóvenes*, u: »Razón y Fe«, lipanj 2004, str. 447.

²³ *Isto*, str. 449.

opterećuje dogmama, zapovijedima ili obredima. Ističe pozitivne i blagdanske vidovi svakog religioznog iskustva, vjeran poslanju koje je Gospodin udijelio don Boscu u snu iz devete godine: *Počni ih dakle odmah poučavati o rugobi grijeha i ljepoti kreposti.*

»Evangelizirati odgajajući« znači znati predložiti najbolju vijest (osobu Isusa) prilagođujući se i poštivajući razvojno stanje dječaka, adolescenta, mladića. Mladić traži sreću i radost života. Velikodušan je i sposoban žrtvovati se da bi ih postigao ako mu pokažemo uvjerljiv put i ako se ponudimo kao kompetentni sputnici. Mladići su bili uvjereni da im don Bosco želi dobro, da želi njihovu sreću ovdje na zemlji i u vječnosti. Stoga su prihvaćali put koji im je don Bosco predlagao: prijateljstvo s Kristom, koji je put, istina i život.

Don Bosco nas uči da istovremeno (evo »milosti jedinstva«) budemo odgajatelji i evangelizatori. Kao evangelizatori poznaje-

mo i tražimo cilj: voditi mlade prema Kristu. Kao odgajatelji moramo znati poći od konkretne situacije mladog čovjeka i uspjeti pronaći prikladnu metodu da bismo ga pratili u procesu njegova dozrijevanja. Bila bi sramota kad bismo kao pastiri odustali od cilja i kad ne bismo pronašli prikladnu metodu da ih motiviramo da pođu na put a ne bismo ih vjerodostojno pratili.

7. ZAKLJUČAK

Zaključujem nadajući se da će nas ova pobudnica za 2008. godinu i, još konkretnije, ovi Dani duhovnosti Salezijanske obitelji, povesti prema ponovnom otkrivanju don Boscova odgojnog genija, naše pedagoške karizme, dragocjene baštine preventivnog sustava i učiniti nas svjesnima da imamo najbolji dar koji možemo ponuditi mladima, a to je salezijanski odgoj. Eto, to je naše proroštvo. To je ujedno i ono što Crkva, društvo i mladi očekuju od Salezijanske obitelji u cijelom svijetu.